

UOT:82-09.

ƏDƏBİYYATŞÜNASLIĞIMIZDA AZƏRBAYCAN ROMANTİKLƏRİNİN TÜRK ƏDƏBİYYATINA MÜNASİBƏTİNİN ÖYRƏNİLMƏSİ PROBLEMLƏRİ

f.ü.f.d.Yunusova Günel Kamil q.

AMEA-nın Z.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunun dissertantı

yunusova_edu@mail.ru

Xülasə: Azərbaycan romantiklərinin əsas fəaliyyət dövrü XX əsrin ilk onilliklərinə təsadüf edir. Azərbaycanda romantizm ədəbi cərəyanının görkəmli nümayəndələri H.Cavid, M.Hadi, A.Şaiq, A.Səhhətdir. “Füyuzat” jurnalı isə bu ədəbi məfkurənin nəzəri müddəalarını yayan ilk milli mətbuat orqanımızdır. İstər bu jurnalın, istərsə də adı çəkilən romantik sənətkarlarımızın türk ədəbiyyatına özünəməxsus münasibəti olmuşdur. Onlar türk ədəbi prosesinə, onun hadisələrinə, ayrı-ayrı ədəbi simalarına isti münasibət göstərmişlər. Həm türk ədəbiyyatından öyrənmiş, həm də onu Azərbaycan ədəbi-mədəni və ictimai mühitində təbliğ etmişlər. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında deyilən məsələ əhatəli şəkildə olmasa da, müəyyən qədər diqqət mərkəzində olmuş, araşdırılmışdır.

Bu məqalədə biz ədəbiyyatşünaslığımızda deyilən problemlə bağlı görülməmiş işlərdən danışmışıq. H.Araslı, K.Talıbzadə, M.C.Cəfərov, Ə.Mirəhmədov, Ş.Vəliyev, V.Osmanlı, M.Əlioğlu, A.Abiyev, K.Əliyev, İ.Qəribli və s. filoloq alimlərimizin bu istiqamətdə gördükləri işləri nəzərə çatdırmağa çalışmışıq. Müstəqillik dövründə problemə marağın armasının səbəblərini də izah etməyə səy göstərmişik.

Açar sözlər: ədəbiyyatşünaslıq, XX əsr, Azərbaycan romantikləri, ədəbi mühit, türk ədəbiyyatı, tədqiqat, ədəbi fikir, mətbuat

Ключевые слова: Литературная критика, XX век, азербайджанские романтики, литературная среда, турецкая литература, исследования, литературная мысль, пресса.

Key words: Literary criticism, XX century, Azerbaijani romantics, literary environment, Turkish literature, research, literary thought, press

XIX əsrin II yarısı və XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycan ədəbi-mədəni mühitində Türk ədəbiyyatına ən çox diqqət yetirən qələm sahiblərindən biri Əli bəy Hüseynzadə, mətbuat orqanı isə Əli bəyin nəşr etdiyi “Füyuzat” jurnalı idi. Sovet dövründə Əli bəy burjua mühərriri, “Füyuzat” isə burjua və pantürkizm ideyalarını yayan zərərli bir mətbuat orqanı kimi qələmə verilirdi. Onları müsbət mövqedən araşdırma obyektinə çevirmək bir növ yasaq mövzular sırasına daxil idi. Ona görə də istər nəşir, istərsə də jurnal ədəbiyyatşünaslıqda, əsasən, ya diqqətdən kənarda saxlanılır, ya da daha bədxah niyyətlə xatırladılırdı. Təbii ki, bu qara rənglimüstəvidə Əli bəyin və jurnalın türk ədəbiyyatına münasibəti də yer alırdı. Müstəqilliyimizi əldə etdikdən sonra onlara münasibət də dəyişdi, intensiv və obyektiv şəkil aldı. Filoloq alimlərimiz bu sahədə müsbət və obyektiv tendensiyalı elmi araşdırmalar aparmağa başladılar. Bunlardan Şamil Vəliyevin, Xeyrulla Məmmədovun, Ofelya Bayramlının, Rasim Mirzəyevin, Kəmalə Nəcəfovanın və b.-nin araşdırmalarını göstərmək mümkündür.

Şamil Vəliyevin “Füyuzat” ədəbi məktəbinin tədqiqinə həsr olunmuş iri həcmli monoqrafiyasında jurnalın yaratdığı ədəbi məktəbin xüsusiyyətləri, ayrı-ayrı problemləri, məfkurəsi, ədəbi-bədii materiallardan bir tərbiyə vasitəsi kimi istifadə missiyası, milli ədəbi-mədəni mühitə təsiri və s. çoxsaylı məsələlər barədə dəyərli araşdırmalar aparılır. Burada müəllif həm Əli bəyin, həm də məcmuənin türk ədəbiyyatına və ədəbi-mədəni mühitə münasibətini də diqqət mərkəzində saxlayır. Məsələn, Əli bəy Hüseynzadənin Abdulla

Cövdət, Məhəmməd Əmin Yurdaqlı, yeni ədəbi dil yaratmaq və s. barədə fikrlərini təhlilə cəlb edir. Məcmuənin turançılıq məfkurəsindən, “türkləşmək, islamlaşmaq, müasirləşmək” siyasi-ideoloji triadasından və bunun türk milli-bədii təfəkküründə inikasından, türk ədəbiyyatını və onun ayrı-ayrı şəxsiyyətlərini təbliğindən, Azərbaycan ədəbi dilini “osmanlılaşdırmaq” cəhdindən, mütərəqqi türk ədəbi düşüncəsini milli mühitdə yaymasından və bu düşüncənin Azərbaycan sənətkarlarına təsirindən və s.-dən söhbət açır [23,14-15, 30-31, 77-78, 112-114, 198-200, 237-238, 301-302].

Şamil Vəliyev XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında poeziya problemlərinin tədqiqinə həsr olunmuş digər monoqrafiyasında da Əli bəy Hüseynzadənin Əbdülhəq Hamid, Naci və s. türk şairləri barədə fikirlərini, həmçinin onun Azərbaycan ədəbi dilini “osmanlılaşdırmaq” ideyasını təhlilə cəlb edir [24,90-91].

Keyrulla Məmmədov XX yüzilliyin əvvəllərində Azərbaycan ədəbi tənqidində Əli bəyin mövqeyindən söz açarkən bu mütəfəkkir şəxsiyyətin qəhrəmanının bəzi türk sənətkarlarına münasibətinə də diqqət yetirir [17,63]. Ofelya Bayramlı “Füyuzat” jurnalının latın əlifbası ilə yenidən nəşrinə yazdığı geniş həcmli ön sözdə Əli bəyin və məcmuənin türk ədəbiyyatına münasibətinə qısaca şəkildə toxunmaqla kifayətlənir [8, IV, XVII-VIII].

Rasim Mirzəyev Əli bəy Hüseynzadənin ədəbi-tənqidi görüşlərinin araşdırılmasına ayrıca dissertasiya həsr etmişdir. Dissertasiyada o, bu görkəmli şəxsiyyətin ədəbi-nəzəri baxışlarını geniş şəkildə elmi analizdən keçirmişdir. Burada Əli bəyin türk ədəbiyyatına münasibətinin bəzi konturları da diqqət mərkəzində saxlanılmışdır [19,116-118].

Kəmalə Nəcəfova “Azərbaycan-Türkiyə ədəbi əlaqələri” adlı kiçik həcmli monoqrafiya yazmışdır. Monoqrafiyada o, daha çox Azərbaycan-Türkiyə ədəbi əlaqələrinin XX əsr mərhələsinə toxunmuşdur. Burada müəllif “füyuzat”çıların bəzi türk sənətkarlarının, xüsusilə də Tofiq Fikrətin yaradıcılığına münasibətini də nəzərdən keçirmişdir [20,6-7].

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan romantikləri milli ədəbi-mədəni gerçəklikdə türk ədəbiyyatı ilə bağlı olan, ona maraq göstərən və ondan bu və ya digər şəkildə bəhrələnən, təsirlənən ziyalı elitasının ön cərgəsində gedirdilər. Bu əlaqənin detalları müxtəlif parametrlərdə, fərqli çalarlarda özünü göstərir: romantiklərimizin müxtəlif məqalələrində, bədii əsərlərində türk ədəbiyyatının müxtəlif məsələlərinə, ayrı-ayrı ədəbi şəxsiyyətlərinə və onların yaradıcılıq nümunələrinə münasibətdə; Türkiyədəki müxtəlif mətbuat orqanlarına, ədəbi-mədəni hadisələrə və faktlara münasibətdə; türk ədəbiyyatının təsiri ilə meydana gələn ədəbi nümunələrdə və s.-də. Ədəbiyyatşünaslı-ğımızda romantiklərin həyat, yaradıcılıq və fəaliyyətlərinin tədqiqi ilə məşğul olan bəzi alimlərimiz deyilən bu məsələyə də bu və ya digər dərəcədə diqqət yetirmişlər. Həmin romantik sənətkarlarımızdan biri Məhəmməd Hadidir.

Həmid Araslı Tofiq Fikrətlə bağlı tədqiqatında onun Azərbaycan ədəbiyyatına, o cümlədən M. Hadi yaradıcılığına təsirindən də yığcam şəkildə danışır. O, əsasən, Hadinin T. Fikrətə həsr etdiyi şeir və qadın azadlığı probleminə onunla həmfikir olması məsələsi üzərində dayanır [3,678, 681, 685].

Əziz Mirəhmədov da Məhəmməd Hadiyə həsr etdiyi fundamental monoqrafiya-sında müxtəlif məqamlarda sənətkarın türk ədəbiyyatı ilə bağlılığına toxunur. Məsələn, şairin Namiq Kamalın “Qəsideyi-qərra” şeirinə nəzirəsindən, Cəlaləddin Rumi haqqında yazdığı məqalədən, Əbdülhəq Hamidin “Ölü” poemasının Hadinin “Əlvahi-intibah” poemasına təsirindən, habelə ümumiyyətlə, türk ədəbiyyatının bəzi Azərbaycan sənətkarlarının yaradıcılığına təsirindən söhbət açır [18,44, 144-145, 162-163, 208]. Marahlıdır ki, Ə.Mirəhmədov sovet dövründə yazdığı tədqiqat əsərində türk ədəbiyyatının Hadi yaradıcılığına müsbət təsir göstərdiyi kimi, həm də mənfi təsirlər göstərdiyini də qeyd edir

[18,54].Əlbəttə, belə bir yanaşmanın səbəbi sovet ideologiyasının diktə və şablonlarından qaynaqlanır.

Vəli Osmanlı, Kamran Əliyev və s. kimi Azərbaycan romantiklərinin yaradıcılığını araşdıran filoloqlarımız da Hadi və türk ədəbiyyatı məsələsinə az-çox diqqət yetirmişlər. V.Osmanlı “Azərbaycan romantikləri” adlı əsərində təxminən iki səhifə Namiq Kamalın M.Hadi yaradıcılığına təsirindən söhbət açır [21, 9-10].K.Əliyev isə Azərbaycan romantiklərinin ədəbi-nəzəri görüşlərinin şərhinə həsr etdiyi monoqrafiyasında M.Hadinin türk ədəbiyyatı ilə əlaqəsindən daha geniş şəkildə danışır. Müəllif Hadinin Tofiq Fikrət yaradıcılığına ədəbi-nəzəri baxışından ayrıca söz açaraq onun türk şairi ilə bağlı yazdığı mətbu məqaləsini təhlilə cəlb edir. Eyni zamanda romantik sənətkarımızın “Həyat” qəzetinin səhifələrində işıq üzü görmüş (1906, 20 yanvar) və ədəbi dil probleminə həsr olunmuş “Bəyani-təsəvvür fi xüsusi-lisan” sərlövhəli məqaləsini elmi analizin hədəfinə çevirir. Məqalədə M.Hadinin Azərbaycan ədəbi dilini “osmanlılaşdırmaq” meylini də xüsusi olaraq vurğulayır. Həmçinin onun Cəlaləddin Rumi-dən etdiyi tərcümə üzərində dayanır [5, 58-59, 75, 183].

Ədəbiyyatşünaslığımızda M.Hadinin həyat və yaradıcılığını öyrənən məhsuldar tədqiqatçılarımızdan biri İslam Qəriblidir. Onun Hadinin yaradıcılıq problemlərinin araşdırılmasına həsr olunmuş çoxlu sayda məqalələri və bir neçə monoqrafiyası vardır. Həmin tədqiqatlarında müəllif Hadi yaradıcılığının rəngarəng problemləri ilə yanaşı onun türk ədəbiyyatı ilə bağlılığına da xüsusi diqqət yetirir. “Hadi və mətbuat” monoqrafiyasında şairin Cəlaləddin Rumi, Ziya Paşa, Namiq Kamal, Tofiq Fikrət, Rza Tofiq və s. türk sənətkarlarına münasibətini şərh edir [13, 32, 41, 61, 69, 103, 141, 249, 333, 362, 379]. Digər bir əsərində İ.Qəribli “M.Hadi T.Fikrət irsinin araşdırıcısı kimi” adlı xüsusi bölmə verir. Eyni zamanda N.Kamalın Hadiyə təsiri üzərində dayanır. Şairin Müstafa Sübhியə həsr etdiyi şeirin üzərində dayanır və şeiri nümunə verir [14,95-100, 125, 188]. İ.Qəriblinin M.Hadinin publisistikasına və poetik tərcümələrinə aid monoqrafiyasında isə şairin Tofiq Fikrət barədə məqaləsi təhlil edilir [15,139-144].

Aydın Abıyevin, Rüstəm Hüseynovun, Kəmalə Nəcəfovanın tədqiqatlarında da M.Hadi və türk ədəbiyyatı probleminin müəyyən detallarına toxunulur. A.Abiyevin dissertasiyasında romantik şairimizin Namiq Kamal, Tofiq Fikrət və s. türk sənətkarları ilə yaradıcılıq əlaqələrinə də diqqət yetirilir [1,250-255, 295, 297-299]. Adını çəkdiyimiz müəllifin başqa bir tədqiqat əsərində də Hadinin türk ədəbi mühiti ilə bağlılığına müəyyən qədər yer verilir [2,77].Rüstəm Hüseynovun “Tofiq Fikrət” monoqrafiyasında şairin türk sənətkarı ilə yaradıcılıq əlaqəsinə qısaca nəzər salınır və onun T.Fikrətə həsr etdiyi şeir bu qüdrətli türk mütəfəkkirinə məhəbbətin nümunəsi kimitəqdim edilir [10,114]. Onu da əlavə edək ki, həmin şeir M.Hadi İstanbulda olarkən ilk dəfə “Sərvəti-fünun” məcmuəsində nəşr olunmuşdur. Kəmalə Nəcəfovanın “Azərbaycan-Türkiyə ədəbi əlaqələrinə dair” kitabında da romantik sənətkarımızın türk ədəbiyyatına münasibətinin bəzi detallarından, o cümlədən T.Fikrətin Hadi yaradıcılığına təsirindən söz açılır [20, 10-15, 53-67].

Azərbaycan romantizminin qüdrətli nümayəndələrindən olan Hüseyn Cavid də türk ədəbi-mədəni mühiti ilə sıx bağlı olmuşdur. Məlum olduğu kimi, o, İstanbulda ali təhsil almış, buna görə də müəyyən müddət Türkiyədə yaşamış, türk ədəbi və elmi atmosferi onun nəinki dünyagörüşünün, həyata və ədəbiyyata baxışının, hətta dil-üslub elementlərinin formalaşmasına da güclü surətdə təsir göstərmişdir. Cavidin tədqiqatçıları onun yaradıcılığının bədii faktlarını təhlilə cəlb edərkən bu cəhətləri nəzərə almalı olmuşlar. Yəni lazımi məqamlarda sənətkarın türk ədəbiyyatı ilə əlaqə və münasibətinin müəyyən detallarını, nüanslarını xatırlatmışlar.

XX əsrin 20-ci illərində H.Cavidin “Peyğəmbər” pyesini geniş şəkildə təhlil edən Hənəfi Zeynallı dramaturqun bu əsərinə Tofiq Fikrət, Əbdülhəq Hamid, Rza Tofiq kimi ədiblərin təsirindən söz açır [25,43-45]. Həmid Araslı “Tofiq Fikrət və Azərbaycan ədəbiyyatı” adlı qiymətli əsərində türk şairinin H.Cavid yaradıcılığına təsirinin bəzi detallarına toxunur [3,682-683]. Akademik Məmmədcəfər Cəfərov “Hüseyn Cavid” monoqrafiyasında tələbəlik illərində Türkiyə ədəbi mühitinin sənətkarın dünyagörüşünə və gələcək yaradıcılıq ruhuna necə təsir göstərdiyini izah edir [4,44-45, 49]. Cavid irsinin həssas tədqiqatçılarından olan Məsud Əlioğlu sənətkarın romantizminə Namiq Kamal, Əbdülhəq Hamid, Tofiq Fikrət kimi qələm sahiblərinin təsirinin bədii-estetik siqlətinə diqqət yetirir [7,4-6, 7-8]. Rüstəm Hüseynov Namiq Kamalla bağlı monoqrafiyasında Cavidin bu türk şairinə münasi-bətinə də diqqət yetirir [9,164].

Hüseyn Cavid və Türkiyə ədəbi əlaqələrindən nisbətən geniş şəkildə danışan müəlliflərdən biri də Kamaran Əliyev olmuşdur. H.Cavidin həyat və yaradıcılığına həsr etdiyi monoqrafiyada o, böyük mütəfəkkirin İbrahim Şinasi, Namiq Kamal, Rza Tofiq, Əbdülhəq Hamid, Tofiq Fikrət və s. sənətkarlara münasibətinə də toxunur [6, 41-42, 49]. Başqa bir məqaləsində isə K.Əliyev yenə həmin mətləbdən söhbət açır [12,250]. Hüseyn İsmayılovun bir məqaləsində də H.Cavidin bəzi türk sənətkarlarının yaradıcılığına münasibəti xatırladılır [12,20-21]. Allahşükür Qurbanov isə Əbdülhəq Hamidin həyat və yaradıcılığı ilə əlaqəli monoqrafiyasında Hamid və Cavid yaradıcılığı arasındakı bağlılığın elmi şərhinə müəyyən qədər yer verir [16,94]. Şamil Vəliyev “Füyuzat” ədəbi məktəbi” adlı fundamental əsərində Xəlid Xürrəm Səbriyyəzadənin Cavid yaradıcılığına təsirindən söz açır [23,266-267]. Kəmalə Nəcəfova Azərbaycan- Türkiyə ədəbi əlaqələrindən danışarkən Tofiq Fikrət və Cavid yaradıcılığı arasında bağlılığa da diqqət yetirir [20,15-21].

Elmi araşdırmalarda Azərbaycan romantiklərindən Abdulla Şaiqin də türk ədəbiyyatı ilə bağlılığına müəyyən qədər diqqət yetirilmişdir. Doğrudur, deyilnləri kafi hesab etmək olmaz. Çünki bu sahədə aparılan araşdırmalar əhatəli deyil və lazımi mətləblərin hamısını ehtiva etmir. Bununla belə deyilənlər problemin müəyyən detallarının diqqətdən kənarda qalmadığını göstərir. Belə ki, Həmid Araslı 1966-cı ildə Moskvada rus dilində nəşr olunan “Tofiq Fikrət və Azərbaycan ədəbiyyatı” adlı əsərində T.Fikrətin A.Şaiq yaradıcılığına təsiri məsələsinə də öləri şəkildə toxunur [3, 686-687]. A.Şaiq irsinin tədqiqatçısı Yaqub İsmayılov sənətkarın həyatına və bədii yaradıcılığına həsr etdiyi monoqrafiyada onun “Vətən” şeiri ilə Namiq Kamalın “Vətən” şeiri arasında müəyyən müqayisələr aparır, bənzər cəhətləri üzə çıxarır. Həmçinin Şaiqin “Bir quş” şeirinin Mahmud Əkrəm Rəcəzadəyə nəzirə olmasını diqqətə çatdırır və faktın bəzi detallarını izah edir [11,46-47]. Aydın Abiyev XIX əsrin II yarısı və XX əsrin əvvəllərində türk poeziyasında satira və onun Azərbaycan satirik şeirinə təsiri ilə bağlı yazdığı dissertasiyasında Mahmud Əkrəm Rəcəzadənin “Bu da bir şeiri-məhzuni-digər” şeirinə Azərbaycan poeziyasında yazılan nəzirələrdən söz açır. Abdulla Şaiqin, Əli Nəzminin, Mirzə Cabbar Əsgəzadənin türk şairinə yazdığı nəzirələri nəzərdən keçirir [1,272-276]. Şamil Vəliyev də “osmanlıdakı ədəbiyyati-cədidənin” A.Şaiq yaradıcılığına təsirini diqqət mərkəzində saxlayır və bu barədə məlumat verir [23,283-284]. Kəmalə Nəcəfova isə, əsasən, Azərbaycan şairinin Tofiq Fikrətdən hansı dərəcədə və necə bəhrələnməsinə diqqət yetirir [20,21-25].

Ədəbiyyatşünaslığımızda Azərbaycan romantiklərindən Abbas Səhhətin də türk ədəbiyyatı ilə bağlılığına dair müəyyən mülahizələrə rast gəlirik. Bu mülahizələr, əsasən, Həmid Araslı, Kamal Talıbzadə, Aydın Abiyev, Kəmalə Nəcəfova kimi filoloq alimlərimizin əsərlərində özünü büruzə verir. H.Araslı T.Fikrətlə əlaqəli yuxarıda adını çəkdiyimiz elmi araşdırmasında A.Səhhətin öz yaradıcılığında bu qüdrətli türk şairindən bəhrələnməsinə

diqqət yetirir və bəzi faktları sadalayır [3,686]. K.Talibzadə “Abbas Səhhət” adlı dəyərli monoqrafiyasında türk poeziyasının Azərbaycan romantiklərindən A.Səhhətə və A.Şaiqə təsirindən danışır. Hər iki şairin Mahmud Əkrəm Rəcəzadənin “Yad et” şeirinə nəzirə yazdığını xatırladır və yığcam izahatlar verir [22,187-188, 259]. A.Abiyev dissertasiyasında Xəlil Xürrəm Səbriyyəzadənin A.Səhhət yaradıcılığına təsiri barədə məlumat verir [1,303-305]. K.Nəcəfova isə T.Fikrət və A.Səhhət yaradıcılığı arasındakı əlaqədən söz açır [20,25].

Sovet dönməsində siyasi-ideoloji baxışlar və basqılar səbəbindən “Füyuzat” kimi “Yeni füyuzat” jurnalı da tədqiqatdan kənarda qalmışdır. Yalnız müstəqillik dövründə oradakı materialların tədqiqinə müəyyən maraq yaranmışdır Şamil Vəliyevin “Füyuzat” ədəbi məktəbi” monoqrafiyasında jurnalda türk ədəbiyyatı nümunələrini və türk ədəbiyyatına münasibət problemini təhlilə cəlb etməsi də həmin marağın nəticəsidir [23,130-136].

“Şəlalə”jurnalının səhifələrində də türk ədəbiyyatına fəal münasibətin şahidi oluruq, bu məsələyə diqqət yetirən Şamil Vəliyev olmuşdur. O, öz monoqrafiyasında “füyuzat”çıların ideya-məfkurə davamçıları kimi “Şəlalə” əməkdaşlarının da türk dilinə və ədəbiyyatına münasibətinin bəzi detallarını şərh etmişdir [23,137-142, 277-288].

Beləliklə, deyilənləri yekunlaşdıraraq belə bir nəticəyə gələ bilərik. Azərbaycan romantiklərinin türk ədəbiyyatına münasibəti indiyə qədər ədəbiyyatşünaslığımızda bir kompleks halında öyrənilməmişdir. Bununla belə sovet dövründə və müstəqillik illərində problemin müxtəlif detalları, nüansları, ştrixləri ilə əlaqəli müəyyən fikirlər söylənilmiş, elmi araşdırmalar aparılmışdır. Bu fikir və araşdırmalar, əsasən, türk ədəbiyyatının ayrı-ayrı problemləri, ədəbi hadisələri ədəbi şəxsiyyətləri, onların bəzi əsərləri ilə bağlı olmuşdur. Ədəbiyyatşünaslığımızda bu sahədə müəyyən iş görən alimlərdən Həmid Araslının, Məmmədəfər Cəfərovun, Əziz Mirəhmədovun, Kamal Talibzadənin, Aydın Abiyevin, Xeyrulla Məmmədovun, Şamil Vəliyevin, Kamran Əliyevin, Rüstəm Hüseynovun, Ofelya Bayramlının, Allahşükür Qurbanovun, Kəmalə Nəcəfovanın və b.-nin adlarını çəkə bilərik.

Ədəbiyyat

1. Abiyev A. XIX əsrin II yarısı, XX əsrin əvvəllərində türk ədəbiyyatında satira və onun Azərbaycan ədəbiyyatı ilə əlaqəsi. Fil. elm. dok. dis.-sı. Bakı, 1996
2. Abiyev A. Bəzi satirik nəzirə və təhziillər. Bakı, Ozan,1999
3. Araslı H. Azərbaycan ədəbiyyatı: tarixi və problemləri. Bakı, Gənclik, 1998
4. Cəfərov M.C. Hüseyn Cavid. Bakı, Azərnəşr, 1960
5. Əliyev K. XX əsr Azərbaycan romantiklərinin ədəbi-nəzəri görüşləri. Bakı, Elm, 1985
6. Əliyev K. Hüseyn Cavid: həyatı və yaradıcılığı. Bakı, Elm, 2008
7. Əlioğlu Məsud. Hüseyn Cavidin romantizmi. Bakı, Azərnəşr, 1975
8. “Füyuzat” jur. (1906-1907). Tam mətni. İkinci nəşr (Ərəb əlifbasından latın əlifbasına çevirən: Bayramlı O.). Bakı, Çaşıoğlu, 2007
9. Hüseynov R. Namiq Kamal. Bakı, Yazıçı, 1990
10. İsmayılov Y. Abdulla Şaiqin həyatı və bədii yaradıcılığı. Bakı, Az. SSR EA nəşri, 1962
11. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri. Bakı, Elm, 1979
12. Qəribli İ. Məhəmməd Hadi və mətbuat (1905-1920). Bakı, Elm və təhsil, 2011
13. Qəribli İ. Mən bir kitab, hər vərəqim min kitabdır. Bakı, Elm və təhsil, 2013
14. Qəribli İ. Məhəmməd Hadinin publisistikası və poetik tərcümələri. 2018
15. Qurbanov A. Əbdülhəq Hamid. Bakı, Elm, 1978
16. Məmmədov X. Azərb. ədəbi tənqidi XIX-XX əsrlərin həddlərində. Bakı, ADPU, 1999
17. Mirəhmədov Ə. Məhəmməd Hadi. Bakı, Yazıçı, 1985
18. Mirzəyev R. Əli bəy Hüseynzadənin ədəbi-tənqidi görüşləri. F.e.n. diss., Bakı,1992

19. Nəcəfova K. Azərbaycan-Türkiyə ədəbi əlaqələrinə dair. Bakı, Elm və təhsil, 2011
20. Osmanlı V. Azərbaycan romantikləri. Bakı, Yazıçı, 1985
21. Talıbzadə K. Abbas Səhhət. Bakı, Gənclik, 1986
22. Vəliyev Ş. "Füyuzat" ədəbi məktəbi. Bakı, Elm, 1999
23. Vəliyev Ş. XX əsr ədəbi tənqidində poeziya məsələləri (1895-1917). Bakı, Elm, 2004
24. Zeynallı H. Seçilmiş əsərləri. Bakı, Yazıçı, 1983

ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ОТНОШЕНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ РОМАНТИКОВ К ТУРЕЦКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ В НАШЕМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ

Юнусова Гюнель Камил кызы

Резюме

Основной период деятельности азербайджанских романтиков относится к первым десятилетиям XX века. Видными представителями литературного направления романтизма в Азербайджане являются Г.Джавид, М.Хади, А.Шаиг, А.Саххат. Журнал «Фююзат» — первое национальное издание, опубликовавшее теоретические положения этой литературной идеологии. И этот журнал, и вышеупомянутые художники-романтики относились к турецкой литературе своеобразно. Они с теплотой относились к турецкому литературному процессу, его событиям и отдельным литераторам. Они оба учились у турецкой литературы и продвигали ее в азербайджанской литературной, культурной и общественной среде. Хотя этот вопрос не является исчерпывающим в азербайджанском литературоведении, он находился в центре внимания и в определенной степени изучался.

В этой статье мы рассказали о работе, проделанной по этой проблеме в нашем литературоведении. Мы постарались осветить работу, проделанную нашими филологами-Г.Араслы, К.Талибзаде, М.Дж.Джафаров, А.Мирахмедов, Ш.Валиев, В.Османлы, М.Алиоглу, А.Абиев, К.Алиев, И.Гарибли и др. в этом направлении. Мы также попытались объяснить причины интереса к проблеме в годы независимости.

PROBLEMS OF STUDYING THE ATTITUDE OF AZERBAIJANI ROMANTICS TO TURKISH LITERATURE IN OUR LITERARY CRITICISM

Yunusova Gunel Kamil

Summary

The main period of activity of Azerbaijani romantics dates back to the first decades of the XX century. Prominent representatives of the literary movement of romanticism in Azerbaijan are H.Javid, M.Hadi, A.Shaig, A.Sahhat. Füyuzat magazine is the first national media outlet to publish the theoretical provisions of this literary ideology. Both this magazine and the above-mentioned romantic artists had a unique attitude to Turkish literature. They showed a warm attitude to the Turkish literary process, its events and individual literary figures. They both learned from Turkish literature and promoted it in the Azerbaijani literary, cultural and social environment. Although this issue is not comprehensive in Azerbaijani literary criticism, it has been in the center of attention and studied to some extent.

In this article, we talked about the work done on this problem in our literary criticism. H.Arasli, K.Talibzade, M.J.Jafarov, A.Mirahmadov, Sh.Valiyev, V.Osmanli, M.Alioglu, A.Abiyev, K.Aliyev, I.Garibli and others. We have tried to highlight the work done by our philologists in this direction. We have also tried to explain the reasons for the interest in the problem during independence.

Rəyçi: dosent Flora Kamran qızı Namazova

MDU-nun Humanitar fənlər kafedrasının 14 sentyabr 2022-ci il tarixli iclasın 01 sayılı protokolu

Daxil olduğu tarix 06 oktyabr 2022-ci il